

Sociaal veiligheidsplan

In het kader van de zorgplicht sociale veiligheid op school

Montessorischool 'de Eilanden'
Grote Bickersstraat 102
1013 KS Amsterdam

Inhoudsopgave

Vrijheid in gebondenheid, gedragsprotocol	
Uitgangspunten	3
Gedrag teamleden	4
Gedrag kinderen	5
Gedrag ouders	7
Afspraken bij grensoverschrijdend gedrag	8
Afspraken rond incidenten in de pauze	9
Vrijheid in gebondenheid, protocol ter voorkoming van pesten	10
Uitgangspunten	11
In de praktijk	12
Signalen	12
Begripsbepalingen	13
Aanpak van ruzies en pestgedrag in vier stappen	14
Consequenties; vier fasen	15
Begeleiding van het gepeste kind	16
Begeleiding van een kind dat pest	16
Begeleiding van de 'meelopers'	16
Begeleiding van de 'zwijgende meerderheid'	17
Adviezen aan de ouders	17

Vrijheid in gebondenheid

gedragsprotocol

Uitgangspunten

De kern van het Montessorionderwijs kan als volgt worden verwoord: Het kind is zelf de bouwer van zijn persoonlijkheid, bouwer van de mens. Het heeft daarbij de hulp nodig van leerkrachten en van zijn ouders. Maar het zelf willen en het zelf doen is het belangrijkste. Spontane belangstelling voor van alles en nog wat, zelf op onderzoek uitgaan en actief zijn, zit allemaal in het kind zelf.

Maria Montessori ontdekte dat het kind in bepaalde perioden gevoelig is voor bepaalde activiteiten en de bij behorende ontwikkeling. Bijvoorbeeld voor het leren van letters, lezen of voor ingewikkelde rekensommen. Dat betekent voor de kinderen een grote mate van vrijheid: ze mogen met elkaar praten, bij anderen kijken, groepjes vormen en zelf bepalen wat ze doen. Natuurlijk zijn er grenzen aan die vrijheid. Een ander storen is zo'n grens. Rekening houden met elkaar is een belangrijk uitgangspunt op onze school.

Van groot belang is de voorbereide omgeving die het kind zal prikkelen tot leren. Hoe meer de omgeving aangepast wordt aan de ontwikkelingsbehoefte van een kind, des te meer zal een kind leren. De volwassene is verantwoordelijk voor het scheppen van een prettige, uitdagende leef- en werkomgeving. Alle materialen zijn goed zichtbaar en overzichtelijk in de lokalen opgesteld. De groepsleerkracht heeft ook de zorg dat in de groep een sfeer heerst waarin elk kind goed kan werken, alleen of met een ander, en is zo onderdeel van en bemiddelaar tussen het kind en de voorbereide omgeving. Op deze manier wordt elk kind in staat gesteld zich te ontwikkelen naar eigen tempo en aanleg.

Het is dus essentieel dat op onze school de kinderen leren op welke manier wij met elkaar en met de omgeving omgaan, om de voorwaarden tot het zich kunnen ontwikkelen en tot leren op de manier die Maria Montessori voorstond, vorm te kunnen geven. Het moge duidelijk zijn dat voor de leerkrachten die hierbij een belangrijke voorbeeld functie hebben te vervullen en wiens gedrag tevens voorwaardelijk is met betrekking tot de voorbereide omgeving, het helder moet zijn wat er van hen, juist ook gedragsmatig, verwacht wordt. Daarnaast zijn natuurlijk ouders of verzorgers de belangrijkste personen in het leven van een kind en de samenwerking tussen ouders en school, ook in gedragsmatige zin, is tevens van groot belang.

Om deze 'poot' van ons Montessorionderwijs te verhelderen, om het voor ieder duidelijk te maken wat het betekent om als leerkracht, kind of ouder betrokken te zijn bij deze vorm van onderwijs op 'de Eilanden', is dit gedragsprotocol, als onderdeel van het sociale veiligheidsplan, opgesteld. We gaan er vanuit dat dit protocol behulpzaam kan zijn voor eenieder die bij onze school betrokken is.

- vervolg Vrijheid in gebondenheid -

Gedrag teamleden

De teamleden zijn van groot belang om een veilig, positief pedagogisch en didactisch klimaat, waarin kinderen zich zo optimaal mogelijk kunnen ontwikkelen, in de school te creëren. Je hebt als teamlid altijd een voorbeeldfunctie bij het uitvoeren en bewaken van de regels en afspraken.

- * Werk met de kinderen en met elkaar vanuit vertrouwen en behandel eenieder met respect. Zorg dat je met elk kind een persoonlijke relatie opbouwt.
- * Wees consequent; zeg wat je doet en doe wat je zegt. Daardoor ben je betrouwbaar voor kinderen en bouw je aan de veilige omgeving voor een kind.
- * Zorg dat je als de school begint, al bij de deur van je lokaal staat om de (jongere) kinderen te ontvangen en eventueel ouders te woord te staan, of dat je al in je lokaal bent en de kinderen verwelkomt, je neemt hier de tijd en de aandacht voor; je geeft een hand en maakt eventueel een kort praatje. Zo neem je ook afscheid aan het eind van de schooldag, bij de deur naar buiten. Kinderen weten zich gezien en gehoord.
- * Maak duidelijk wat je wilt horen en zien van de kinderen, wees duidelijk in wat je verwacht en spreek hoge verwachtingen uit.
- * Een van de belangrijkste taken van de montessorileerkracht is observeren. Kijk naar de kinderen om te weten hoe ze zich ontwikkelen en om ze zo goed mogelijk te kunnen helpen bij de keuze van materialen. Het gaat om de individuele ontwikkeling van kinderen. Maar door goed naar kinderen te kijken, kun je daarnaast ook proactief reageren op (probleem)gedrag; voorkom dat kinderen elkaar storen of ongewenst gedrag gaan vertonen.
- * Zorg dat je voorspelbaar bent; reageer en handel zo consequent mogelijk. Het is ook jouw taak om kinderen aan afspraken te houden of het heel goed uit te leggen als een afspraak (soms) niet voor iedereen geldt.
- * Benoem vooral wat goed gaat en als je er niet aan ontkomt om dat wat niet goed gaat te benoemen, gebruik dan zoveel mogelijk de "Ik-boodschap" en blijf vriendelijk.
- * Sta met zelfvertrouwen in je groep; zorg dat je weet wat je wilt en verwacht, maar wees flexibel als er soms iets anders loopt. Zorg dat je vanuit rust en vertrouwen de nieuwe situatie benadert.
- * Wees duidelijk; dat wil zeggen: wees zo concreet en specifiek mogelijk met weinig woorden; laat je woorden geteld zijn.
- * Zorg voor een goede voorbereide omgeving; zorg ervoor dat de materialen goed zichtbaar en overzichtelijk in de kasten staan. Zorg dat de omgeving uitnodigt tot activiteit. Geef het goede voorbeeld: zorg dat je eigen bureau netjes is, zorg dat je niet op je mobiele telefoon zit te kijken tijdens de werktijd.
- * Stel vragen en houd de nieuwsgierigheid van kinderen levend. Help kinderen te zien wat ze aan het leren zijn, wat ze willen leren en weten en waarvoor, en dat ze kunnen kiezen. Help ze dus bij het ontwikkelen van een kritische, onderzoekende houding.
- * Houd er rekening mee dat je woordkeuze, intonatie en lichaamshouding invloed hebben op de kwaliteit van de vragen die je stelt en wees je bewust van de manier waarop en met welk doel je een vraag stelt.
- * Besteed tijd en aandacht aan de veiligheid in en de hechtheid van de groep door in te spelen op de fasen van de groepsvorming. Blijf hiervoor gedurende het hele schooljaar aandacht houden. Zorg ervoor dat je met de kinderen de regels van de groep ontwerpt, vastlegt en bespreekt.

- vervolg Vrijheid in gebondenheid -

Betrek hierbij de algemene omgangsregels¹ (basisregels) die in de hele school gelden en waar in het begin van elk schooljaar weer aandacht aan wordt besteed tijdens de omgangsvormenweek.

* Bespreek probleem- of opvallend gedrag in eerste instantie altijd met een kind apart en niet in het bijzijn van anderen.

* Wees je ervan bewust dat we met z'n allen verantwoordelijk zijn voor de sfeer en de veiligheid in de school op het plein en tijdens de overblijf en zorg dus ook dat je kinderen die veiligheid biedt, spreek elkaar aan of complimenteer, steun elkaar en luister naar elkaar.

* Reflecteer over je ideeën, overtuigingen en ervaringen. Praat met collega's, vraag om feed-back en blijf alert en open staan voor wat je anders zou kunnen doen.

Gedrag kinderen

Kinderen moeten zich veilig kunnen voelen op school en zichzelf durven zijn. Daarom is het van belang met de kinderen regels af te spreken waar we ons allemaal aan houden en die ook consequent gehanteerd worden. Hierdoor weten ze waar ze aan toe zijn en dit geeft de ruimte voor de vrijheid die nodig is om je te kunnen ontwikkelen: de vrijheid in gebondenheid.

* Laat je zien en leer de regels en de afspraken: om je veilig te voelen is het nodig dat je gezien wordt, je gezien weet en dat je weet welke afspraken er zijn over hoe om te gaan met elkaar.

* Leer jezelf kennen: om je gedrag te leren reguleren en bewust te worden van wat je doet en hoe je overkomt, is het nodig dat je de regels en afspraken kent en dat je, indien je grenzen over gaat, je wordt begrensd

Er is sprake van acht basisregels die in de hele school, in alle groepen gelden:

* 1. Je behandelt een ander zoals je zelf behandeld wilt worden

dus

- noem je iedereen bij zijn/haar eigen naam
- blijf je van een ander af
- houd je op met wat je doet als de ander "stop" zegt
- heb en toon je respect voor andere kinderen en voor volwassenen
- doe je wat je beloofd
- bedank je iemand die jou helpt

* 2. Iedereen hoort erbij

dus

- sluit je niemand uit tijdens spel of werk
- geef je iemand de kans mee te doen als diegene laat merken dat te willen
- probeer je het standpunt van een ander te begrijpen en/of aan bod te laten komen

* 3. Geef elkaar complimentjes

dus

- kijk je naar wat anderen leuk of goed doen en benoemt dat
- vertel je een ander datgene waar jij waardering voor hebt of waarmee jij geholpen was

¹ Zie de genoemde acht basisregels en ook de opsomming bij het protocol ter voorkoming van pesten, onderdeel van dit totale sociaal veiligheidsplan.

- vervolg Vrijheid in gebondenheid -

* 4. Luister naar elkaar

dus

- geef je een ander de kans zijn of haar inbreng te geven bij spel of werk
- ben je eerlijk over wat je denkt dat er aan de hand is en wat jouw aandeel daarin was
- praat je met anderen om problemen op te lossen of te voorkomen
- bespreek je problemen op het moment dat de betrokkenen de rust daartoe hebben
- laat je elkaar uitspreken
- los je problemen op school op en loopt niet weg van school of speelplein
- luister je naar de meesters en juffen, naar degenen die buiten de klassen in de school werken, naar de overblijfskrachten en hulpouders

* 5. Help elkaar een handje

dus

- help je anderen zich ook aan de regels te houden door het goede voorbeeld te geven
- praat je met anderen om problemen op te lossen of te voorkomen
- probeer je mee te helpen om ervoor te zorgen dat iedereen met een goed gevoel naar huis gaat

* 6. Eerst vragen, dan pas lenen

dus

- pak je niet zomaar iets van een ander zonder het eerst te vragen
- ga je zorgvuldig om met de eigendommen van school en van andere kinderen
- laat je gevaarlijke en waardevolle voorwerpen thuis
- ben je zelf verantwoordelijk voor de spullen die je mee naar school neemt

* 7. Samen houden we de klas en het schoolplein netjes

dus

- ruim je jouw rommel op en gooit afval in de prullenbak
- houd je jouw tafel/werkplek schoon en netjes
- doe je een taak in de (omgeving van de) klas om samen het lokaal netjes te houden
- hang je jouw jas en tas aan de kapstok en raapt zonnodig die van anderen die gevallen zijn op om ze op te hangen.
- leg je spullen die 'rondzwerven' en niet in gebruik zijn, terug op de plek waar ze horen te liggen
- gooi je ook buiten 'zwerfafval' in de prullenbak
- gebruik je de spullen waarvoor ze bedoeld zijn

* 8. We houden rekening met elkaar

dus

- loop je rustig door de school
- stoort je anderen niet als ze aan het werk zijn
- doe je jouw pet of muts af in de klas
- lever je onder schooltijd jouw mobiele telefoon in en gebruikt dit dus niet tijdens schooltijd
- houd je op het schoolplein jouw voeten op de grond, behalve op het klimrek
- loop je rustig aan de rechterkant van de trap en haalt niemand in
- praat je met een zachte stem in de school

- vervolg Vrijheid in gebondenheid -

Gedrag ouders

Natuurlijk is ook het gedrag van ouders van groot belang bij het creëren van een gewenst pedagogisch klimaat binnen en buiten de school. De ouders hebben, niet minder dan de leerkrachten, een voorbeeldfunctie bij de uitvoering van de regels en het zich houden aan afspraken. Om de regels op school te kunnen waarborgen, wordt er dan ook van ouders een bijdrage gevraagd, namelijk:

Wij zorgen er als ouders voor dat

- * We laten zien dat we ons bewust zijn van onze voorbeeldfunctie
dus
 - We tonen respect naar andere ouders, teamleden en kinderen toe.
 - We respecteren de regels / afspraken op school waar de kinderen zich op school aan moeten houden.
 - We mengen ons niet in een conflict dat op school heeft plaatsgevonden tussen kinderen maar bespreken met de school hoe we het conflict kunnen oplossen.
 - We gebruiken onze mobiele telefoon niet binnen de school.

- * We op een rustige respectvolle manier communiceren
dus
 - We leggen op een respectvolle manier contact met de teamleden.
 - We maken een afspraak met een teamlid als we iets willen bespreken.
 - We spreken onze kinderen op een rustige manier aan op hun gedrag.
 - We bespreken altijd eerst een probleem met de betreffende leerkracht.
 - We spreken de leerkracht aan op haar/zijn professie en niet op de persoon.
 - We benaderen een teamlid niet via zijn of haar privé telefoon.
 - We schakelen de schoolleider in als de communicatie verstoord is.

- * We bijdragen aan het realiseren van een optimale leertijd
dus
 - We zorgen ervoor dat ons kind op tijd aanwezig is.
 - We zorgen ervoor dat we de leerkracht niet storen tijdens de lestijd.
 - We zorgen ervoor dat de leerkracht op tijd met de les kan beginnen.
 - We laten onze kinderen zelfstandig de school in gaan (vanaf 5 jaar).
 - We zorgen ervoor dat ons kind om (uiterlijk) 8.45 uur in de klas is.
 - We bellen de school in het geval ons kind ziek of anderszins verhinderd is om (op tijd) op school te komen.

- * We medeverantwoordelijk zijn voor een veilige en nette school.
 - We roepen bij onacceptabele gedrag van een kind de hulp in van een teamlid.
 - We zorgen ervoor dat de leerkracht weet wie het kind ophaalt.
 - We parkeren ons vervoermiddel op de juiste plaats.
 - We geven onze kinderen op het plein het goede voorbeeld door niet op de hekjes/rekken te zitten.

- vervolg Vrijheid in gebondenheid -

Afspraken bij grensoverschrijdend gedrag

Gedragsproblemen zijn relatief. Dat wat de een lastig vindt, is voor de ander geen enkel probleem. Dat wat de een “brutaal” vindt, vindt de ander “bijdehand”. Dat wat de een “druk” noemt, noemt een ander “energiek”. Met welke bril kijken we naar gedragingen van leerlingen en hoe interpreteren en beoordelen we deze gedragingen dan? Welke taal gebruiken we om over kinderen en hun gedrag te praten? Een simpel woord als “rustig” blijkt vaak niet eens zo eenduidig te zijn. Het kan zowel het tegenovergestelde van “druk” als een equivalent voor “passief” betekenen.

Gedragsproblemen zijn tevens relationeel. In de relatie met de ene leerkracht kunnen dingen soepeler verlopen dan in de relatie met een andere leerkracht. Het is dan ook van belang om als leerkracht altijd met collega’s te blijven praten over kinderen die (gedragmatig) opvallen en om daar samen naar te (blijven) kijken.

Toch zijn er gedragingen die duidelijk grensoverschrijdend zijn en de vrijheid of veiligheid van anderen bedreigen. Ieders vrijheid houdt op waar die van een ander begint.

Op Montessorischool De Eilanden wordt onder **grensoverschrijdend gedrag** van een kind verstaan:

- *Verbaal geweld* d.w.z. het uitschelden van teamleden en overblijfmeeuwerkers, het herhaaldelijk uitschelden van andere kinderen
- *Fysiek geweld* d.w.z. bijten, slaan of schoppen van de leerkracht en het bijten, slaan of schoppen van andere kinderen
- *Oppositieel gedrag* d.w.z. het stelselmatig vertonen van gedrag waardoor de veiligheid van de leerkracht, de groep en het kind zelf in gevaar wordt gebracht
- *Ongewenste intimiteiten* d.w.z. het verrichten van niet leeftijdsadequaate gedrag of verbale uitingen op seksueel gebied
- *Diefstal en vernieling* d.w.z. bij diefstal van schoolspullen of spullen van de leerkracht of medekinderen. Bij moedwillige vernieling van eigendommen van de school of eigendommen van leerkracht en groepsleden

Omschrijving niveaus van gedrag en te ondernemen acties

Gedrag	Voorbeelden	Mogelijke actie(s)
Prosociaal	Doet mee, luistert, voert opdrachten uit, werkt rustig/ stil.	Positieve affirmatie / bevestiging door de leerkracht. Benoemen van het gedrag / complimenten geven.
Licht verstorend gedrag	Geintjes, grappig bedoelde opmerkingen, niet direct reageren op de opdracht, door de leerkracht of andere kinderen heen praten, te veel	Vriendelijk corrigerend optreden door leerkracht. Benoemen van wat wel goed gaat. Time out binnen de groep. Herhalen en consequent hanteren van de groepsregels. Individueel en buiten de groep afspraken maken welk gedrag er verwacht wordt en

	kletsen.	wat het kind nodig heeft om hieraan te voldoen. Samen mogelijke oplossingen bedenken.
Verzet	Werkweigering, uitdagen, brutale antwoorden Zonder toestemming uit de klas gaan.	Corrigerend optreden door de leerkracht. Time out binnen de groep of time out buiten de groep (in andere klas). In gesprek gaan met het kind buiten de groep, wat is er aan de hand? Individueel en buiten de groep afspraken maken welk gedrag er verwacht wordt en wat het kind nodig heeft om hieraan te voldoen. Incidenten zowel als de gemaakte afspraken registreren in ERIK en/of Parnassys. Ouders inlichten en zo spoedig mogelijk ook met hen in gesprek gaan.
Probleemgedrag	Vernielen van school eigendommen of spullen van anderen onveilig, wild gedrag, fysiek geweld	Time out buiten de groep (schoolleider/IB). Ouders bellen en kind laten ophalen. Registreren in ERIK en Parnassys. (dossievorming). Zo snel mogelijk met ouders en kind in gesprek gaan. Afspraken maken. Bij meerdere incidenten schorsen (alleen na overleg en met instemming van het bestuur).
Ernstig probleemgedrag	Verbale agressie, (lichte) vechtpartijen, stelen, onveilig wild gedrag, seksuele intimidatie, fysiek geweld	Ruggespraak met schoolleider. Bij incident ouders bellen en kind laten ophalen. Registreren in ERIK en Parnassys (dossievorming). Schorsen (alleen na overleg en met instemming van het bestuur).
Zeer ernstig probleemgedrag	(Zware) fysieke agressie, bedreiging, jeugdcriminaliteit, seksuele intimidatie	TLV met voorrang aanvragen bij SWV Amsterdam/Diemen

Afspraken rond incidenten in de pauze

De groepsleerkracht bespreekt het verloop van de pauze regelmatig met de kinderen voordat ze naar buiten gaan. Wat kun je allemaal doen, hoe gedraag je je en wat kun je doen als het even anders loopt dan je zou willen? Aan het eind van de (buitenspeel)pauze, wacht de leerkracht de groep op in de gang en heeft even kort contact met de mensen van de overblijf. Terug in de klas bespreekt de leerkracht met de kinderen hoe het buiten gegaan is. Ging het goed? Dan worden de kinderen gecompimenteerd, de leerkracht benoemt ook wat er goed ging. Ging het niet goed? Dan bespreekt de leerkracht de situatie met de kinderen en bedenkt en benoemt samen met hen hoe dit anders kan.

Mocht er tijdens de overblijf een incident plaatsvinden, dan hanteren wij de volgende vier stappen. Let op: De overblijfkraft brengt de groepsleerkracht hier altijd van op de hoogte op het moment dat de groepsleerkracht de kinderen komt ophalen in de hal, na de pauze. Hoe klein het incident ook lijkt te zijn.

- vervolg Vrijheid in gebondenheid -

- * Als een kind buitensporig gedrag (vechten, andere kinderen pesten, erg wild spel) laat zien, dan
 - **stap 1:** krijgt dit kind meteen een time-out van 5 minuten.
Een gr. 1/2 leerling wordt op de bank gezet en een groep 3 t/m 8 leerling wordt naast de overblijfskracht tegen het hek, de muur en/of op de bank geplaatst. De overblijfskracht bespreekt het incident na de time-out en lost het op. Lukt dit niet, dan draagt de overblijfskracht dit over aan de groepsleerkracht. Door zowel de overblijf- als de groepsleerkracht wordt gepoogd om alle kinderen die betrokken zijn bij een incident aan te spreken.
- * Mocht hetzelfde kind nog een keer buitensporig gedrag vertonen, dan
 - **stap 2:** wordt daar op dezelfde manier gereageerd als bij stap 1.
Daarnaast neemt de groepsleerkracht contact op met ouders om deze op de hoogte te stellen. Het kind mag de eerstvolgende dag niet / of niet met de eigen groep buiten spelen. Het kind gaat de daaropvolgende dag op proef naar buiten. Overblijfskrachten worden op de hoogte gebracht en letten extra op het kind. Het kind is hiervan op de hoogte gebracht door groepsleerkracht.
- * Gebeurt het een derde keer, dan
 - **stap 3:** wordt daar op het moment zelf op dezelfde manier gereageerd als bij stap 1.
Daarnaast moet de groepsleerkracht de ouders bellen en voert hij/zij dezelfde dag nog een gesprek met ouders. Dit gesprek is bedoeld om een oplossing te vinden en kan met het kind erbij gevoerd worden, zodat er meteen afspraken gemaakt kunnen worden.
- * Gebeurt het een vierde keer, dan
 - **stap 4:** wordt daar op het moment zelf op dezelfde manier gereageerd als bij stap 1.
Daarnaast neemt groepsleerkracht contact op met de ouders en de schoolleider om diezelfde dag een gesprek te voeren om gezamenlijk tot een oplossing te komen.

Vrijheid in gebondenheid

protocol ter voorkoming van pesten

Uitgangspunten

Kinderen zijn pas in staat om te leren en zichzelf te ontwikkelen als ze zich veilig voelen. Het doel van het sociaal veiligheidsplan is: Dat alle kinderen bij ons op school zich veilig voelen gedurende hun schoolperiode, zodat zij zich optimaal kunnen ontwikkelen. Door de uitgangspunten van het Montessorionderwijs, maar ook door de hiervan afgeleide regels en afspraken zichtbaar te maken kunnen we samen komen tot een veilig pedagogisch en didactisch klimaat. Al deze uitgangspunten zijn van belang in het voorkomen van pestgedrag. Pesten kan helaas op iedere school voorkomen, ook bij ons.

De voorwaarden om dit probleem onder ogen te zien en serieus te kunnen aanpakken zijn onder andere dat:

- * De school probeert pestproblemen te voorkomen. Los van het feit of pesten op dat moment aan de orde is of niet. Met de kinderen wordt besproken hoe we met elkaar op onze school omgaan, waarna met hen regels worden vastgesteld.
- * Wanneer pesten ondanks alle inspanningen toch de kop op steekt, beschikt de school over een directe aanpak.
- * Als er toch sprake is van pestgedrag signaleren leerkrachten (in samenwerking met ouders) dat en nemen duidelijk stelling hiertegen.
- * Klachten over pesten serieus moet worden genomen door alle betrokken partijen: kinderen op school, (gepeste kinderen, pestende kinderen, meelopers en de zwijgende groep), leerkrachten en ouders/verzorgers. (hierna ouders genoemd).
- * Wanneer de aanpak van het pesten niet het gewenste resultaat heeft, dan is de inschakeling van een vertrouwenspersoon nodig. De vertrouwenspersoon kan het probleem onderzoeken, deskundigen raadplegen en het bevoegd gezag adviseren.
- * Op school zijn **vertrouwenspersonen** voor de kinderen aangesteld.
Dat zijn Menne Dutrieux en Sam Verheij.

Aan het begin van het schooljaar is er een omgangsvormen week op school. Hier bespreken wij met de kinderen hoe wij met elkaar omgaan, welk gedrag van elkaar verwachten en hoe we elkaar aanspreken. Dat doen we door in de klassen extra wellevendheidslesjes te geven, door kinderen dit ook, door de school heen, aan elkaar te laten zien en door de regels en afspraken met en in de klassen (opnieuw en ook in kinderen hun eigen vorm) vast te leggen.

Zowel de schoolregels² als de groepsregels³ hangen duidelijk zichtbaar in de klassen.

Een omgangsvormenweek alleen is niet voldoende om te zorgen voor een veilige schoolomgeving. Het hele schooljaar door wordt hier aandacht aan besteed door dagelijks wellevendheid en omgangsvormen voor te leven, van de kinderen te vragen en hier lesjes in te geven, zodat het preventief werkt. Het sociale en emotionele klimaat is op de Eilanden een heel belangrijke voorwaarde om met de kinderen aan hun individuele ontwikkeling te kunnen werken.

² Zie de eerder in het gedragsprotocol genoemde acht basisregels van de school.

³ De regels die samen met de kinderen in een groep zijn vastgesteld en vormgegeven.

Hoe gaan wij daar in de praktijk mee om?

- Het voorbeeldgedrag van leerkrachten en ouders is heel belangrijk. Er zal minder gepest worden in een klimaat waar duidelijkheid heerst over de omgang met elkaar, waar verschillen worden aanvaard en waar ruzies niet met geweld worden opgelost maar worden uitgesproken.
- Agressief gedrag van leerkrachten, ouders en kinderen wordt niet geaccepteerd. Leerkrachten nemen duidelijk stelling tegen dit soort gedragingen. Zo nodig worden ouders op de hoogte gebracht.
- In de groepen is er regelmatig aandacht voor onderwerpen als: veiligheid, omgaan met elkaar, rollen in een groep, aanpak van ruzies, omgaan met verschillen etc. Er wordt hierbij ook aangesloten bij hetgeen de kinderen aangeven wat er onder hun 'leeft'. Hier wordt op verschillende manieren aan gewerkt, bijvoorbeeld door middel van rollengesprekken en -spellen, groepsgesprekken -spellen en -opdrachten, spreekbeurten.
- In de hele school (dus ook op de trap en gangen en op het schoolplein) zal elke leerkracht kinderen aanspreken op hun gedrag, dit bevestigen (dmv het geven van complimenten) en zonodig corrigeren, waarbij er in voor het kind begrijpelijke taal het hoe en waarom wordt uitgelegd. Dit zorgt voor een continuering van de eerder afgesproken regels en omgangsvormen⁴, waarbij het belang ervan ook duidelijk gemaakt wordt.

Regels die gelden in alle groepen:

- Je behandelt een ander zoals je zelf behandeld wilt worden
- Iedereen hoort erbij
- Geef elkaar complimentjes
- Luister naar elkaar
- Help elkaar een handje
- Eerst vragen, dan pas lenen
- Samen houden we de klas en het schoolplein netjes
- We houden rekening met elkaar

Naast deze algemene regels, geldt in het geval van pesten nog het volgende:

Stelregel 1:

Een belangrijke stelregel is dat het inschakelen van de leerkracht niet mag worden opgevat als klikken. Vanaf de onderbouw brengen wij kinderen al bij dat:

- dat klikken vaak niet aardig is, maar dat... als je gepest wordt of als je ruzie hebt met een ander en je komt er zelf niet uit, je hulp moet vragen aan bijvoorbeeld de leerkracht. Dit is geen klikken.

Stelregel 2:

Een tweede stelregel is dat elke medeleerling de verantwoordelijkheid heeft om pestgedrag bij de leerkracht, of een andere volwassene, aan te kaarten. Ook de kinderen zijn immers medeverantwoordelijk voor een goede sfeer in de groep.

Stelregel 3:

Een derde stelregel is dat school en thuis, ook en juist als het om pestgedrag gaat, goed samenwerken en communiceren. Dit neemt niet weg dat iedere partij moet waken over haar eigen grenzen.

(NB: Het is bijvoorbeeld niet de bedoeling dat ouders eigenhandig een probleem voor hun kind op school komen oplossen.)

⁴ Zie hiervoor ook het hieraan voorafgaande gedragsprotocol.

Begripsbepalingen

- * Plagen: Je kunt van plagen spreken, als beide partijen even sterk zijn en er niet echt gesproken kan worden van een slachtoffer en een dader. Plagen zie je vaak bij mensen die elkaar wel mogen. De plager heeft niet de intentie om de geplaagde te beschadigen.
- * Ruzie: Een ruzie is een conflict tussen mensen over een behoefte of over wat rechtvaardig is. Ruzie maken wordt door kinderen en ouders nog wel eens benoemd als pesten. Hoewel een ruzie geen pesten is, kan een niet goed opgeloste ruzie soms wel tot pesten leiden.
- * Pesten: pesten is (psychisch, fysiek of seksueel) systematisch geweld van een kind of een groep kinderen ten opzichte van één of meer klas- of schoolgenoten, die niet in staat is/zijn zichzelf te verdedigen, met als gevolg dat die persoon/personen buiten (een deel van) de groep komt/komen te staan.
- * Plagen kan pesten worden als de geplaagde aangeeft een bepaalde actie en/of woorden onprettig te vinden en de plager toch doorgaat.

Vormen van pesten kunnen zijn:

- iemand altijd een bijnaam geven, nooit bij de eigen naam noemen
- zogenaamde leuke opmerkingen maken over een klasgenoot
- briefjes doorgeven
- beledigingen uiten
- opmerkingen over kleren maken
- iemand isoleren, buitensluiten, negeren
- iemand buiten school opwachten
- iemand slaan of schoppen, duwen en porren
- iemand achterna zitten op weg naar huis
- naar het huis van het betreffende kind gaan
- bezittingen afpakken
- schelden of schreeuwen tegen het betreffende kind

Vormen van digitaal pesten zijn onder andere:

- (anonieme) berichten sturen via sms, whatsapp, instagram en vergelijkbare apps
- schelden, roddelen en bedreigen via computer of mobieltje
- foto's van mobieltjes op internet plaatsen
- privégegevens op een site plaatsen
- wachtwoorden misbruiken

Deze lijst kan natuurlijk nog verder worden uitgebreid.

Leerkrachten en ouders moeten daarom alert zijn op de manier waarop zijzelf maar ook kinderen met elkaar omgaan en duidelijk stelling nemen wanneer bepaalde gedragingen onze norm overschrijden.

Signalen van een kind dat gepest wordt kunnen zijn:

- Het kind lijkt vaak geen vrienden te hebben
- Het kind wordt vaak als laatste gekozen
- Het kind heeft geen zin om naar school te gaan
- Het kind probeert vaak dichtbij de leerkracht of overblijfkracht te blijven
- Het kind vertoont gedrag dat op klikken kan lijken
- Het kind is angstig en onzeker
- De schoolresultaten verminderen
- Het kind vertoont volgzaam gedrag
- Het kind vertoont bangig gedrag of agressief gedrag
- Klasgenoten gaan piepen en zuchten als het kind iets wil zeggen in de klas

Het is van belang om deze signalen te onderkennen omdat kinderen niet altijd vertellen dat ze worden gepest. Redenen hiervoor kunnen zijn:

- Het is een geleidelijk proces van plagen naar pesten
- Teleurstelling en schaamtegevoelens belemmeren het kind er iets over te vertellen
- Het kind kan angst hebben voor een beschuldiging ("Waarom zeg je niets terug?")
- Angst dat de problemen groter worden als er over gesproken wordt
- Het kind wordt door het kind dat pest bedreigd dat het niets door mag vertellen

Bij problemen omtrent pesten zullen leerkrachten hun verantwoordelijkheid nemen, contact met de ouders opnemen en overleg voeren, zowel richting ouders van het kind dat pest, als richting ouders van het gepeste kind. In uitzonderlijke gevallen worden de ouders van de groep kinderen waar een en ander afspeelt geïnformeerd. Dit kan via schriftelijke informatie dan wel een ouderbijeenkomst. De directie neemt hierin het voortouw en heeft beslissingsverantwoordelijkheid. De inbreng van ouders blijft bij voorkeur beperkt tot het aanreiken van informatie, tot het geven van suggesties en tot het ondersteunen van de aanpak van de school.

Aanpak van ruzies en pestgedrag in vier stappen.

Wanneer kinderen ruzie met elkaar hebben en/of elkaar pesten proberen zij en wij:

Stap 1:

Er eerst zelf uit te komen. Kinderen leren al doende, ze kunnen vaak goed tot een oplossing komen. Uiteindelijk moeten ze het samen voor elkaar leren krijgen. Als volwassene kun je soms als bemiddelaar de kinderen op weg helpen om het probleem duidelijk te krijgen en zo een oplossing te vinden.

Stap 2:

Op het moment dat een van de kinderen er niet uitkomt (en in feite het onderspit delft en verliezer of zondebok wordt) heeft deze het recht en de plicht het probleem aan de leerkracht of overblijfkraft voor te leggen.

Er wordt als volgt met elkaar gesproken:

1. Wat is er gebeurd, volgens beide kinderen (verhaal laten doen)
2. Welk gevoel leverde dat bij beiden op?
3. Wat is de behoefte nu (voor beide kinderen)
4. Oplossingen en afspraken maken die voor beiden zinvol en aanvaardbaar zijn
5. Evaluatiemomenten afspreken, als dat nodig is

Als het bespreken van het conflict op dat moment niet mogelijk is omdat de gemoederen niet tot bedaren komen, dan wordt er een time-out door de volwassene vastgesteld.

Stap 3:

Als de kinderen er niet zelf, noch na bemiddeling van een leer- of overblijfkraft zijn uitgekomen, dan schat de leerkracht de situatie in en brengt de twee partijen bij elkaar voor een verhelderinggesprek als dat in dit geval een zinvolle actie lijkt, en probeert samen met hen de ruzie of pesterijen op te lossen en (nieuwe) afspraken te maken. De leerkracht kan er ook voor kiezen om met de twee kinderen apart te praten en een individuele aanpak af te spreken.

Bij herhaling van ruzie of pesterijen tussen dezelfde kinderen kunnen er sancties (zoals bijvoorbeeld: een keer niet mee buiten spelen) volgen⁵. De kinderen kunnen ook kiezen voor een mediator die door de kinderen uit de groep is gekozen. Voorwaarde is dat beide partijen hiermee akkoord zijn.

Stap 4:

⁵ Zie ook: *afspraken rond incidenten in de pauze (blz 9 gedragsprotocol)*.

Bij herhaaldelijke ruzies en/of pestgedrag neemt de leerkracht duidelijk het initiatief en houdt een gesprek met het kind die pest/ruzie maakt. De fases van sancties volgen (zie bij consequenties). De ouders worden op de hoogte gebracht van het herhaaldelijk pest/ruzie gedrag. Leerkracht en ouders proberen in goed overleg samen te werken aan een bevredigende oplossing. Daarnaast brengt de leerkracht de verschillende 'rollen' bij pestgedrag in kaart: het kind dat pest / de kinderen die pesten, het kind dat gepest wordt, de meelopers en de kinderen die zich afzijdig houden. Want als er sprake is van pesten, zijn er meer groepen betrokken dan alleen het kind dat pest en dat gepest wordt. Het is een probleem voor alle betrokkenen. Om dit probleem aan te kunnen pakken is het op de eerste plaats van belang dat pesten ook als probleem wordt gezien door alle betrokkenen: degene die gepest wordt, degene die pest, de 'meelopers', de 'zwijgende meerderheid', de ouders en de leerkrachten. Dan zal de bereidheid om mee te werken om het pesten te laten stoppen groot en voldoende zijn.

De leerkracht biedt altijd hulp aan het gepeste kind en begeleidt zowel het kind dat pest, als de meelopers en de kinderen die zich afzijdig houden, indien nodig in overleg met ouders en/of externe deskundigen.

Indien een leerkracht het idee heeft dat er sprake is van onderhuids pesten, kan hij/zij dit als een algemeen probleem aan de orde stellen om het pesten bespreekbaar te maken en het hopelijk daarmee op te lossen.

Consequenties

Als een leerkracht ziet of hoort dat een kind gepest wordt en de eerder genoemde stappen 1 t/m 4 leveren geen oplossing op, dan handelt de leerkracht volgens de volgende richtlijnen:

Fase 1:

- De ouders van het kind dat pest, zowel als die van het kind dat gepest wordt, worden, als dat nog niet gebeurd is, geïnformeerd
- Indien de situatie erom vraagt kan besloten worden dat het kind dat pest één of meerdere pauzes binnen moet blijven
- Door met het kind dat pest in gesprek te gaan en door het een opdracht te geven om op schrift te beschrijven wat er (over langere tijd) gebeurd is, probeert de leerkracht een bewustwordingsproces in gang te zetten over wat er met het andere kind gebeurt en waarom het betreffende kind het 'nodig' heeft om dit met een ander te laten gebeuren.
- Samen met het kind dat pest wordt een plan opgesteld om zijn/haar gedrag te veranderen. Regelmatig (dagelijks, later wekelijks) wordt met elkaar besproken hoe het gaat en of het werkt.
- Indien relevant: in de groep het pesten bespreekbaar maken en ook op welke manier elk groepslid daarin een keuze maakt. Laten zien dat 'meelopen' of 'negeren' het pesten medemogelijk maakt en in stand kan houden.
- Regelmatig in gesprek gaan met het kind dat gepest wordt. Laten weten dat het niet toelaatbaar is, dat je als leerkracht er absoluut niet achter staat. Blijven bespreken hoe het gaat, of er veranderingen merkbaar zijn, of het kind zich voldoende veilig kan voelen.

Fase 2:

- Al snel volgend op, of gelijktijdig met fase 1 wordt er een gesprek met de ouders gevoerd. Aan de ouders wordt nadrukkelijk om medewerking aan een oplossing gevraagd, om een einde aan het probleem van het pesten te maken. De school legt alle afspraken en activiteiten vast die worden ondernomen om dit probleem aan te pakken.

Fase 3:

- Bij aanhoudend pestgedrag kan deskundige hulp worden ingeroepen zoals de adviseur van het Ouder en Kind Centrum, het ABC, de schoolarts.

Fase 4:

- Bij aanhoudend pestgedrag kan er voor gekozen worden een kind (eventueel tijdelijk) in een andere groep te plaatsen.

Fase 5:

- In extreme gevallen kan een kind (tijdelijk) geschorst of van school verwijderd worden.

Begeleiding van een kind dat gepest wordt:

- De klacht over het pesten wordt altijd serieus genomen.
- Medeleven tonen, luisteren en vragen hoe en door wie wordt gepest.
- Duidelijk maken dat het heel goed en sterk is, dat degene die gepest wordt erover komt praten. Laat weten dat het kind alleen hoeft te vertellen wat hij/zij wil vertellen.
- Duidelijk maken dat er meerdere personen op school zijn waar het kind naartoe kan gaan om hulp of om te praten (de eigen meester/juf, de vertrouwenspersonen voor de kinderen op school, de interne begeleiders, de meester/juf van vorig jaar, wie dan ook die voor het kind veilig en vertrouwd genoeg is).
- Nagaan welke oplossing het kind zelf wil.
- Met het kind nagaan hoe het kind zelf reageert, wat hij/zij doet voor en na het pesten. Laten zien dat en hoe je op andere manieren kunt reageren (negeren, wegllopen "Stop, hou op" zeggen, etc.)
- Samen zoeken naar en oefenen van een andere reactie.
- De sterke kanten van het kind zelf benadrukken.
- Praten met de ouders van het gepeste kind en de ouders van het kind dat, of de kinderen die pesten.
- Het gepeste kind laten zien waarom sommige andere kinderen kunnen gaan pesten.
- Het gepeste kind niet 'over' beschermen. Ervoor zorgen dat je het gepeste kind niet in een uitzonderingspositie plaatst, waardoor het pesten zelfs kan toenemen.
- Met de ouders en het kind dat gepest worden kijken naar mogelijke ondersteuning, bijvoorbeeld in de vorm van weerbaarheidstraining of een kanjertraining voor het kind.

Begeleiding van een kind dat pest of kinderen die pesten:

- Duidelijk maken: pesten is verboden in en om school: wij houden ons aan deze regel.
- Grenzen stellen als het kind pest (even apart nemen, uit de situatie halen, eventueel van tevoren afgesproken sancties opleggen), belonen (complimenteren, benoemen van het goede gedrag) als het kind zich wel aan de regels houdt.
- Contact tussen ouders en school goed onderhouden; elkaar informeren en overleggen. Inleven in het kind; wat is de oorzaak van het pesten?
- Met het kind dat pest praten; zoeken naar de reden van ruzie maken en/of pesten (baas willen zijn, jaloezie, verveling, buitengesloten voelen).
- Excuses laten aanbieden.
- Laten inzien wat het effect is van zijn/haar gedrag.
- Laten inzien welke leuke en sterke kanten het kind zelf (degene die pest) heeft.
- Het kind leren niet meteen kwaad te reageren, leren zich te beheersen, de stop-eerst-nadenken-houding aanleren.
- Het kind leren om niet zoveel op een ander te letten, maar je eigen dingen te doen.
- In samenwerking met de ouders zoeken naar een sport of club. Laten beleven dat contact met andere kinderen leuk kan zijn.
- Inschakelen hulp; sociale vaardigheidstrainingen; huisarts; jeugdgezondheidszorg (OKC); GGD, Semmi-training.

Begeleiding van de 'meelopers':

- In de klas duidelijk maken dat voor een goede sfeer op school ieders hulp belangrijk is.
- Duidelijk maken dat het vervelend is om te zien dat een klasgenoot wordt gepest, dat de meeste kinderen dit naar vinden.
- Erover praten dat sommige kinderen bang kunnen zijn dat het kind dat pest hen ook gaat

- pesten als je er wat van zegt. En dat ze daarom niets zeggen of, om 'vrienden met degene die pest te blijven, wel mee lachen of zelfs mee pesten. Dat maakt het pesten voor degene die gepest wordt natuurlijk alleen maar erger. Zolang anderen niets zeggen, denkt het kind dat pest, dat iedereen het goed vindt wat hij/zij doet. En als anderen hem of haar zelfs steunen, denkt degene die pest dat het zo hoort in een groep, dat je zo vriendschappen krijgt en houdt.
- Praten over wat 'vriendschap' eigenlijk is, wanneer ben je echte vrienden?
 - Dat het goed is als je aan je leerkracht vertelt wat er gebeurt als je het gevoel hebt dat het om pesten gaat, dat het een probleem is dat gezamenlijk opgelost moet worden.
 - Samen in de klas afspreken dat er niet gepest wordt.
 - Overwegen om een Sova- of Semmi-training te doen met de hele groep.

Begeleiding van de 'zwijgende meerderheid':

- In de klas duidelijk maken dat voor een goede sfeer op school en in de klas ieders hulp belangrijk is en dat iedereen medeverantwoordelijk is voor de goede sfeer.
- Duidelijk maken dat het vervelend is om te zien dat een klasgenoot wordt gepest, dat de meeste kinderen dit naar vinden, dat je niet altijd weet wat je kunt doen. Of dat je misschien eigenlijk niet echt ziet dat er gepest wordt, maar dat je wel aanvoelt dat je bij een bepaald groepje kinderen niet in de buurt gaat spelen.
- Bespreken dat het heel belangrijk is dat je, als je het idee hebt dat iemand gepest wordt, iets doet. Als je niets doet, kunnen andere gaan denken dat pesten helemaal niet erg is, of zelfs normaal is.
- In de klas bespreken en uitwisselen en samen bedenken wat je kunt doen om elkaar te helpen:
 - * Geef je klasgenoot het gevoel dat hij of zij er niet alleen voor staat!
 - * Groet elkaar bij de deur, of zeg, als je de klas binnenkomt: "Hoi".
 - * Wees aardig tegen hem of haar.
 - * Maak eens een praatje met hem of haar.
 - * Kies diegene die niet vaak gekozen wordt eens om samen mee te lopen in de rij.
 - * Vraag hem of haar mee te doen in een groepje.
 - * Doe samen dingen en laat anderen merken dat jij wel met hem of haar wilt samenwerken of samenspelen.
 - * Lach niet mee om (stomme) grappen die ten koste van één kind gaan.
 - * Zeg tegen de pestkoppen dat ze moeten ophouden.
 - * Vertel aan je leerkracht de dingen die je hebt gezien of gehoord waarvan je het idee hebt dat het om pesten gaat.
 - * Spreek samen in de klas af dat er niet gepest wordt.
- De bovenstaande tips oefenen in kleine toneeltjes.
- Overwegen om een Sova- of Semmi-training te doen met de hele groep.

Adviezen aan de ouders

Ouders van gepeste kinderen:

- Houd de communicatie open, blij in gesprek met uw kind. Laat het op een veilig moment zijn verhaal doen en luister vooral. Kom niet meteen met 'goede raad'.
- Maak duidelijk dat u mee zoekt naar een oplossing. Houd rekening met zijn/haar tempo en wensen: hoe, wanneer lichten we de school in, wie zullen we aanspreken? Handel niet te snel.
- Als pesten niet op school gebeurt maar op straat, probeer dan met de ouders van de pester(s) contact op te nemen.
- Pesten op school kunt u het best meteen met de leerkracht bespreken. Maak heldere afspraken: wie doet wat en wanneer, hoe houden we contact?
- Als u het gevoel heeft dat er niets/te weinig op school aan het pesten gebeurt, zoek dan iemand op school die u vertrouwt. Beschrijf hoe jullie onder het pesten lijden. Benadruk dat u het samen

met de school wilt aanpakken.

- Niet doen: het probleem kleiner maken met uitspraken als 'Wacht een dagje af' of 'Je moet je beter verweren'
- Door positieve stimulering kan het zelfrespect van uw kind vergroot worden of weer terug komen. Schenk uw kind positieve aandacht, bevestig het in wat het wel kan. Zo helpt u het zijn zelfvertrouwen op te krikken. Bedenk samen met uw kind hoe hij/zij in contact komt met leeftijdgenoten bij wie hij/zij zich wel goed voelt. (Stimuleer bijvoorbeeld uw kind lid te worden van een club of sport.)
- Steun uw kind in het idee dat er een eind aan het pesten komt. Maak uw kind duidelijk dat 'terugpesten' geen oplossing is. Vaak zit er iets achter het pestgedrag en is het een manier om frustraties te uiten: de kinderen die pesten hebben een grote mond, maar zitten eigenlijk niet goed in hun vel. Degene die pest en degene die gepest wordt moeten de pesterijen verwerken, maar ook anders leren omgaan met hun eigen boosheid en angsten.
- Onderzoek samen wat uw kind zelf kan doen om uit de situatie te komen. Steun hem of haar hierin.
- Geef vertrouwen. Onderneem alleen in overleg met uw kind actie.

Ouders van kinderen die pesten:

- Neem het probleem van uw kind serieus. Laat uw kind merken dat u het pesten serieus neemt en dat u vindt dat pesten niet mag.
- Raak niet in paniek; ieder kind kan een pester worden. Ontken niet meteen wat uw kind doet. Kinderen laten heel verschillend gedrag zien in verschillende situaties. Kinderen die pesten gedragen zich thuis anders dan op school.
- Probeer achter de mogelijke oorzaak bij van het pesten te komen. Praat met uw kind over wat er gebeurt. Uw kind zal zijn/haar gedrag waarschijnlijk goedpraten. U kunt aangeven dat hoe een ander kind zich ook gedraagt of eruit ziet, dit nooit een reden is om gepest te worden.
- Maak uw kind gevoelig voor wat het anderen aandoet: een gepest kind heeft verdriet en pijn van het pesten. Gepeste kinderen worden bang en ontwikkelen faalangst. Soms hebben gepeste kinderen de rest van hun leven last van de gevolgen van het pesten. Maak uw kind gevoelig voor wat het anderen aandoet. Kinderen die pesten hebben vaak geen idee wat zij anderen aandoen.
- Besteed extra aandacht aan uw kind. Wijs het kind niet af, alleen het pestgedrag. Benoem de leuke en sterke kanten van uw kind.
- Stimuleer uw kind tot het doen van een sport of lid worden van een club.
- Corrigeer ongewenst gedrag en benoem het goede gedrag van uw kind.
- Maak uw kind duidelijk dat u achter de beslissing van de school staat. Neem contact op met de school, zeker als u merkt dat het pesten doorgaat. Bespreek met uw kind dat u dit gaat doen.

Alle andere ouders:

- Neem de ouders van het gepeste kind serieus. Bespreek het pesten als een gemeenschappelijk probleem: "Wat kunnen we er samen aan doen?"
- Stimuleer uw kind om op een goede manier met anderen om te gaan.
- Corrigeer uw kind bij ongewenst gedrag en benoem het goede.
- Geef zelf het goede voorbeeld.
- Leer uw kind voor anderen opkomen.
- Leer uw kind voor zichzelf opkomen.
- Bij gesprekken op school: Leg de schuld niet bij de school, zorg dat school met u meedenkt. Ga niet in de vechthouding staan, maar ga uit van samenwerking: de school en u als ouder willen allebei dat de kinderen zich veilig voelen. "Wat kan de school doen? Wat kunnen de ouders doen?".
- Niet doen: in hokjes denken; bij pesterijen gaat het meestal over 'de' pestkoppen, 'de' gepesten en 'de' omstanders. Maar een op de zeven leerlingen is zowel pester als slachtoffer.